

”Hyvä Tuomas joulun tuopi, paha Nuutti poies viepi”

Ajatus elvyttää Nuutin päivän viettoa lähti Soukka-seurassa siitä, että kukaan ei juuri tiennyt tapahtuman taustasta paljonkaan. Siispä pieni historiikki tässä kohtaa seuraa. Pieni elävä esityskin on seuran Nuutin päivän tapahtumassa tiedossa, ei hätää.

Tietoja olen hankkinut Ylen ääniarkistosta, SKS:n (Suomen kansanrunousarkistosta) ja Museoviraston kansatieteen arkistosta.

Tämän kahlaamisen yhteisvetona voi todeta, että eri paikkakunnilla on ollut hyvin erilaisia tapoja tässäkin kohtaa, loputtomiin, mutta:

Historiaa

Nuutin päivän vieton historia ja nimi on lähtöisin 1100-luvulta Tanskasta. Herttua Knut Lavard murhattiin 7. 1. (hän oli ehkä valtataistelun uhri?) 1131, ja hänet julistettiin pyhimykseksi, Knut pyhäksi. Siis Nuutin päivä vietettiin aluksi 7. päivä, se siirtyi 13.päivään vasta vuodesta 1704 lähtien. Mutta esim. Tanskassa ja Islannissa se on edelleen 7. päivä, Suomessa seurattiin Ruotsia, jossa Nuutin päivä siirtyi 13. päivään jo 1600- luvulla.

Syy siirtoon on vähän epäselvä, mutta jo Ruotsin keskiaikaisissa maakuntalaeissa 20. dag jul, eli kahdeskymmenes päivä joulua, tarkoitti päivää jolloin joulurauha loppui, eli 13. tammikuuta. Mutta kuitenkin eräiden toisten keskiaikaisten lähteiden mukaan joulurauhan katsottiin loppuvan 7. tammikuuta, eli vanhana Nuutin päivänä. Murhapäivä kertoo meille, miten vakava asia silloin oli joulurauha, sitä noudattivat murhamiehetkin, koska joulurauhan aikaisista rikoksista seurasi paljon raskaammat tuomiot. Toivoisimme kaikki varmasti, että Turun joulurauhan julistuksella olisi tänä päivänä sama mahti.

On myös löytynyt tutkimustuloksia sille tulkinnalle, että tuo ”20. päivä joulua” olisi alkuperältään ikivanha pohjoismainen juhla, ”Sydäntalven yö”. Joka tapauksessa Nuutin päiviä on kauan ollut kaksi 7. eli vanha Nuutin päivä. ja uusi, 13. tammikuuta.

Joulukauden lopetus

Tähän Nuutin kahteen viettöpäivään liittyy vielä se erikoinen seikka, että samallakin paikkakunnalla joulukemut ovat voineet loppua eri aikaan yhteiskuntaluokittain, varakkaat ovat voineet juhlia viikon kauemmin kuin talonpojat ja köyhä kansa. Joka tapauksessa joulun loputtua alkoi arki ja härkäviikot, sanonta kuului;

”Knuutin knoppi, joulun loppu, sontatarikko käteen, kaalikuppi eteen!”
Tai ”Selkäviikot, läpileivät ja kokonaiset pernat!”

Nuuttiperinteessä oli siis tarkoitus lopettaa ja karkottaa joulu ja tehdä arjelle tilaa tyhjentämällä oluttynnyreiden pohjat. Siitä nimitys Hiivanuutti jota myös käytettiin. Seurue saattoi myös lakaista oljet pois lattialta kestityksen toivossa. Yleensä taloissa olikin säästetty tarjottavaa, olutta ainakin.

Myös henkien karkotus oli myös nuuttikulkueen tehtävä, juuri kolistelemalla ja metelöimällä. Naamioitumistavan arvellaan lähteneen juuri siksi, etteivät henget tunnista karkottajia ja talonväki

säästyy ikävältä tehtävältä. Uskottiin siis, että talon tai suvun vainajat palaavat joulunajaksi vanhaan kotiinsa ja ne karkotetaan, etteivät jäisi harhailemaan taloon.

Naamioitiin tunnistamattomiksi myös talonväkeä varten. Kirjoittamattomiin sääntöihin kuului, että talonväki yritti kyselemällä ja kurkistelemalla selvittää, keitä pukit olivat, mutta liian lähelle meneminen ja varsinkin koskeminen oli kiellettyä. Oli tuohinaamareita tai maalattiin kasvot. Tavat vaihtelivat paikkakunnittain.

Nuuttipukki, kirjuri ja pasuri

Nuutinpäivän kulkueen ytimen muodosti yleensä 2-10 hassunkurisesti pukeutunutta miestä tai naista. Varsinaista Nuuttia kutsuttiin nuuttipukiksi joka oli sarvipäiseksi ja pelottavaksi naamioitunut mies, jolla oli turkki nurinpäin päällä ja riuku kädessä, muut olivat ”lakeijoita”, kirjuri ja pasuri ohjaajina. Joukko saattoi myös matkalla kasvaa, kun kuljettiin talosta taloon, yleensä hevosella ja reellä. Nuutti saattoi myös istua reessä muiden vetäessä sitä. Aina taloon saavuttaessa ja poistuttaessa soitettiin lehmänkelloja, tullessa myös kopisteltiin ovella, Nuutti tuli ensin tupaan ja kysyi:

”Saako Nuutti tulla?”

Jos lupa tuli, Nuutti kutsui eteisestä muun joukon, joka saattoi huutaa tullessaan:

”Olvitapit auki!”.

Tai Nuutti saattoi lausua:

”tuokaapa Nuutille olutta,
kantain kaksikorvaisella,
kaukaisesta huonehesta,
tammisesta tynnyristä,
koivuisen tapin takaa”.

Tai: -

”Nuutti se tulla nytkyttelee suuret sarvet päässä,
vihtahäntä perässä ja leukaparta jäässä”.

Kun kestitystä oli saatu, laulettiin:

”emännän mä ensin kiitän,
joka on ohrista oluen pannut,
makujuoman maltahista,
isännän mä sitten kiitän,
jok on suosta suojan tehnyt”.

Tai lyhyemmin:

”Isännälle ihravatsa, emännälle kaunis karja!”

Talonväki saattoi puolestaan antaa kiitosta esim. seuraavin sanoin:

”Nuutin syötin,
Nuutin juotin,
Nuutti nukkui nuttuihinsa,
räytyi omiin rääsyyhinsä,
jos et Nuutin juora anna,
niin lehmät kuoloo ja hevoset vääriä varsoja kantakoo”

Nuutti saattoi myös tarjoilun jälkeen kysyä joukoiltaan:

”Onko saatu?”, vastaus oli siihen :

”Saatu on ja saamas ollaan”,

jonka jälkeen lähdettiin, kirjuri kirjoitti oven viereen seinään sanan: kuitti, ja perään vuosiluvun. Se oli siinä koko loppuvuoden.

Jos kestitystä ei tullut, alkoi manaaminen ja pahan onnen toivotukset, esim:

”isäntä hirteen,
emäntä orteen,
tytär kirkkoon kirja käteen,
poika korpeen kontti selkään,
piru konttiin korvat pystyyn!”

Kulkue saattoi myös raahata mukanaan kuusta, ja jos olutta ei ollut, työnsivät kuusen tupaan, muka oluttynnyrin pesua varten. Tai voitiin viedä tynnyrin tappi mennessään. Tarjoomuksia ei välttämättä nautittu heti, vaan ne saatettiin kerätä rekeen, jossa oli tynnyri olutta varten. Kiertelyn päätteeksi kokoonnuttiin kylän suurimpaan taloon, jossa sitten pidettiin joulukauden viimeiset leikit ja tanssit. Siellä olut ja ruoka tasan nautittiin.

Nuuttipukkiperinne on säilynyt katkeamattomana keskisessä Satakunnassa. Naamioituneiden nuuttipukkien kiertuepäivänäkin säilyi tammikuun seitsemäs, vaikka almanakassa Knutin nimipäiväksi tuli 13. tammikuuta jo aivan 1700-luvun alussa. Vasta loppiaisen muututtua liikkuvaksi vuonna 1972 sekoitti satakuntalaisen perinteen, ja nykyään pukit liikkuvat Satakunnassakin 13. tammikuuta.

Perinteekin muuttuvat

1900-luvun kuluessa nuuttipukkina kulkeminen siirtyi pääosin lasten perinteeksi, ja tapa on levinnyt uudestaan seuduille, joilta se oli ehtinyt jo hävitä.

Esim vielä 50-luvulla, missä nuuttikiertueita tavattiin, liikkeellä olivat lapset joulukuusen riisujaisissa, makeisia kerjäten ja pieniä kepposia tehden. Naapurin eteisestä saatettiin pihistää esimerkiksi kananmunia tien varteen rikottaviksi. Lapset kulkivat aikuisten vaatteissa nailonsukat päässä laulaen(?)

Saako tulla laulamaan,
jouluroskia lakaisemaan?
Saako viedä koristeet pois,
onko joulun rippeitä konttiin pantavaksi?.

Tai lapsijoukot saattoivat kiertää laulamassa talosta toiseen makeisten ja pullien toivossa.

Edellisen sukupolven nuoruudessa kepposten tiedettiin olevan paljon ankarampia. Esimerkiksi remuava, naamioitunut seurue saattoi kantaa nukkuvan ihmisen sänkyineen päivineen pihalle. Huonekaluja kaadettiin ja aiheutettiin tahallista sekasortoa. Yleensä silloinkin leikittiin harmittomampia leikkejä.

Suutarinsohiminen oli leikki, jossa oli olkinen ”suutari”. Aluksi kysyttiin, ”onko suutari kotona?” - “on oikee”- “tekek hän mulle kenkki?”- Ei luvannut tehdä. Silloin alkoi sohiminen. Toinen leikkijä istui olkisuutarin edessä silmät sidottuina ja sohi sitä kepillä takana seisovan ohjauksen mukaan.

Pajaleikissä tyttö ja poika istuivat penkillä välissään pata nurinpäin. Sitä he rummuttivat kunnes poika kysyi: ”onk sul jo hiki?” ja pyyhki nokisilla käsillään tytön otsaa. Tähän ei tietenkään lähtenyt tyttö joka tiesi leikin.

Arkistoista löytyy melko paljon muitakin joulunajan leikkejä nimillä, läheskään kaikista ei ole leikin kulkua selostettu

Raija Munck-Lagus

Espoo 14.1.2007